

ΙΒΑΝ ΚΡΑΣΤΕΦ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ο χαρισματικός διανοούμενος μιλάει για την αίσθηση κοινής ευαλωτότητας που επανέφερε ο κορωνοϊός, εξηγεί πώς η νόσος βοήθησε να δούμε την αλήθεια για τις κοινωνίες μας και τονίζει τη σημασία της εμπιστοσύνης στη διαχείριση της κρίσης

«Η πανδημία μας υπενθύμισε ότι είμαστε όλοι θνητοί»

ΣΤΟΝ ΑΓΓΕΛΟ ΑΛ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟ

Αν υπάρχει ένα συμπέρασμα που θα αφήσει πίσω της η πανδημία του κορωνοϊού ως παρακαταθήκη για τις ανθρώπινες κοινωνίες, είναι ότι «*μας υπενθύμισε ότι είμαστε θνητοί και ευάλωτοι*», λέει μιλώντας αποκλειστικά στο «Βήμα» από τη Βιέννη ο **Ιβαν Κράστεφ**. Ένας από τους πιο χαρισματικούς διανοούμενους της γενιάς του και απολαυστικός συνομιλητής, ο κ. Κράστεφ είναι σήμερα πρόεδρος του Κέντρου Φιλελεύθερων Στρατηγικών της Σόφιας και μόνιμος εταίρος του Ινστιτούτου Ανθρωπιστικών Επιστημών με έδρα τη Βιέννη. Συγγραφέας του δοκιμίου «*Ηρθε το αύριο ή ακόμα; Πώς η πανδημία αλλάζει την υρώπη*», το οποίο εκδόθηκε στην Ελλάδα από τις εκδόσεις Παπαδόπουλος (ο γράφων θα ήθελε να ευχαριστήσει τον εκδοτικό οίκο για την προσέγγιση με τον συγγραφέα), που είχαν παρουσιάσει και το προηγούμενο, εξαίσιο πόνημά του με τίτλο «*Μετά την υρώπη – Μετανάστευση, εθνικισμός, λαϊκισμός*», ο κ. Κράστεφ θεωρεί ότι η πανδημία δεν θα αποτελέσει την «ταφόπλακα» της παγκοσμιοποίησης όπως ορισμένοι πιστεύουν. Επίσης εκτιμά ότι η ενωμένη Ευρώπη, παρά τα λάθη και τις αστοχίες της, παραμένει για πολλούς Ευρωπαίους το μόνο καταφύγιο και έχει μπροστά της μια ευκαιρία να προχωρήσει σε στενότερη ολοκλήρωση και να αποκτήσει στρατηγική αυτονομία.

Οι πανδημίες βοηθούν να δούμε την αλήθεια

Στον επίλογο του τελευταίου δοκιμίου

του, ο βούλγαρος διανοητής κάνει μια αναφορά στο μυθιστόρημα του διάσημου πορτογάλου συγγραφέα **Ζοζέ Σαραμάγκου** «*Περί τυφλότητας*». Σε αυτό ο Σαραμάγκου περιγράφει μια επιδημία που προκαλεί τύφλωση, αλλά υποχωρεί όσο ξαφνικά ξέσπασε και οι άνθρωποι αναρωπιούνται για ποιον λόγο τυφλώθηκαν. Ο κ. Κράστεφ επισημαίνει μια φράση ενός εκ των ηρώων του μυθιστορήματος: «*Τυφλοί που μπορούν να δουν, αλλά δεν βλέπουν*». Γράφει ο Κράστεφ στο βιβλίο του: «*Η απώλεια της όρασης είναι χαρακτηριστικό κάθε επιδημίας. Νιώθουμε τυφλοί επειδή δεν είδαμε την πανδημία να έρχεται και δεν καταλάβαμε τι συνέβαινε γύρω μας. Ο Σαραμάγκου δεν πιστεύει ότι οι επιδημίες μεταμορφώνουν την κοινωνία. Κατά την άποψή μου, μας βοηθούν να δούμε την αλήθεια για τις κοινωνίες μας. Αν έχει δίκιο, είναι σημαντικό να καταλάβουμε τι ζήσαμε όσο ήμασταν κλεισμένοι στα σπίτια μας*».

«Βάλαμε τον θάνατο στο διπλανό δωμάτιο»

«*Η κρίση αυτή μας υπενθύμισε ότι ήμαστε όλοι θνητοί. Στις προηγούμενες κοινωνίες παλαιότερων αιώνων οι άνθρωποι αντιμετώπιζαν τον θάνατο ως "παρόντα". Κατά κάποιον τρόπο ήμασταν με τον θάνατο στο ίδιο δωμάτιο και μετά τον βάλαμε στο διπλανό δωμάτιο*» μας λέει. Η συνέπεια αυτή της εξέλιξης ήταν ότι «*σταματήσαμε να σκεφτόμαστε με όρους θνητότητας. Η πανδημία επανέφερε μια αίσθηση κοινής ευαλωτότητας. Αυτή θα μείνει μαζί μας για μεγάλο χρονικό διάστημα*» προσθέτει. Οπως αναφέρει και στο δοκίμιό του, η

πανδημία της ισπανικής γρίπης σκότωσε, αν όχι περισσότερους, σίγουρα τον ίδιο αριθμό ανθρώπων με τους δύο Παγκοσμίους Πολέμους. Ωστόσο, ο αριθμός των βιβλίων που έχουν γραφεί για τους Πολέμους είναι πολύ μεγαλύτερος σε σχέση με την ισπανική γρίπη. Δεν είναι προφανώς μόνο ότι μια πανδημία δεν είναι μια τόσο ενδιαφέρουσα ιστορία όσο ένας πόλεμος. Είναι και ότι «*στην πανδημία δεν μπορείς εύκολα να εξηγήσεις για ποιον λόγο πεθαίνεις*» σημειώνει.

Η τριάδα της επιτυχίας απέναντι στον κορωνοϊό

Ένα από τα ερωτήματα που έχουν απασχολήσει πολλούς αναλυτές από το ξέσπασμα της πανδημίας ως σήμερα είναι ποιο είδος κυβέρνησης έχει αντιμετωπίσει αποτελεσματικότερα τις συνέπειες του κορωνοϊού. Είναι οι δημοκρατικές κυβερνήσεις ή τα πιο αυταρχικά καθεστώτα; «*Αυτό που πρέπει αρχικά να σημειώσουμε είναι ότι κάθε λίγους μήνες επανεκτιμούμε όσα συμβαίνουν. Μην ξεχνάμε ότι στην πρώτη φάση μετρούσαμε κυρίως κρούσματα και νεκρούς. Σήμερα μετράμε ολόένα και περισσότερο τις οικονομικές επιπτώσεις. Νομίζω ότι αυτό που έχω αναφέρει και στο βιβλίο εξακολουθεί να ισχύει όμως: δεν είναι η φύση ενός καθεστώτος που καθορίζει την αποτελεσματικότητά του στην αντιμετώπιση του κορωνοϊού*» μας εξηγεί. Η Κίνα π.χ. τα πήγε καλά στη διαχείριση του κορωνοϊού, με την εξαίρεση της έναρξης, όταν χάθηκε σημαντικός χρόνος, ενώ και η οικονομική ανάκαμψη πηγαίνει σχετικά καλά και οι κινεζικές εξαγωγές έχουν αυξηθεί. «*Ας μην ξεχνάμε όμως ότι άλλα αυταρχικά*

Δεν είναι η φύση ενός καθεστώτος που καθορίζει την αποτελεσματικότητά του στην αντιμετώπιση του κορωνοϊού

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: ΜΑΡΕΖΙΑ ΧΙΡΕΡΑ

Στην πανδημία (σε αντίθεση με τους πολέμους) δεν μπορείς εύκολα να εξηγήσεις για ποιον λόγο πεθαίνεις

«ΠΕΠΕΡΑΣΜΕΝΑ ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΥ»

«Φοβόμαστε την παγκοσμιοποίηση, αλλά τη νοσταλγούμε όταν τη χάνουμε»

Πού θα σταθεροποιηθεί το εκκρεμές μεταξύ παγκοσμιοποίησης και απο-παγκοσμιοποίησης μετά την πανδημία; ρωτάμε τον κ. Κράστεφ. «*Ξαπτάται για ποια περιοχή του κόσμου μιλάμε*» σημειώνει. «*Οφείλουμε να σημειώσουμε ότι σε σχέση με την απο-παγκοσμιοποίηση, αυτή είναι μια τάση που είχε ξεκινήσει πριν από τον κορωνοϊό. Και μάλιστα επιταχύνεται. κτιμάται ότι μέσα στην επόμενη πενταετία οι αλλαγές που θα επηρεάσουν τις παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού θα ανέλθουν ως και στο 30%. να από τα ζητήματα που καθιστά σαφή η πανδημία είναι ότι αν δούμε τα 180 προϊόντα-κλειδιά του παγκόσμιου εμπορίου, το 70% των εξαγωγών των προϊόντων αυτών προέρχονται από μία χώρα – την Κίνα. Πιστεύω λοιπόν*», προσθέτει, «*ότι θα δούμε διαφοροποίηση στην παραγωγή προϊόντων.*

Θα ήθελα να σας *επισημάνω* ότι σε μια πρόσφατη έρευνα του *υρωπαϊκού Συμβουλίου Ξεωτερικών Σχέσεων (ECFR)*, η πλειοψηφία των *Γερμανών και των Γάλλων* είπαν ότι είναι *διατεθειμένοι να πληρώσουν υψηλότερες τιμές για φάρμακα, αλλά θέλουν αυτά τα φάρμακα να παράγονται στην υρώπη, διότι σε περίοδο κρίσης η αγορά δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες*. Την ίδια στιγμή, όμως, καθώς οι άνθρωποι βρέθηκαν κλεισμένοι στα σπίτια τους σε συνθήκες κοινωνικής αποστασιοποίησης, «*κατάλαβαν, παράλληλα, τρία πράγματα: πρώτον, άρχισαν να ενδιαφέρονται για το τι κάνουν οι υπόλοιποι άνθρωποι σε άλλες περιοχές, δεύτερον, άρχισαν να μετρούν όλη την ώρα τι κάνουν οι κυβερνήσεις τους σε σχέση με το τι πράττουν οι άλλες κυβερνήσεις ώστε να ξέρουν πού να αποδώσουν ευθύνες και, τρί-*

τον, όταν όλοι μας είδαμε ότι ο κόσμος πάγωσε και δεν μπορούμε να μετακινηθούμε, καταλάβαμε ότι δεν μας άρεσε». Τι σημαίνει αυτό; «*Φοβόμαστε κάπως την παγκοσμιοποίηση, αλλά τη νοσταλγούμε κιόλας όταν τη χάνουμε. Σε σχέση δε με τα όσα έχουν γραφεί περί επιστροφής του εθνικισμού*», μας εξηγεί ο βούλγαρος διανοητής, «*στην αρχή όλα τα σύνορα έκλεισαν και οι άνθρωποι ήρθαν εγγύτερα στο έθνος-κράτος κυρίως σε θέματα δημόσιας υγείας. Οσο όμως παρατενόταν αυτό, έγινε κατανοητό ότι αυτό ήταν πλήρως μη βιώσιμο από οικονομικής πλευράς. Και αυτό κατέστη ακόμη πιο σαφές για τα μικρότερα ευρωπαϊκά κράτη, διότι τα οικονομικά όρια του εθνικισμού είναι πεπερασμένα. Οι εθνικές οικονομίες, ιδιαίτερα για τα μικρά ευρωπαϊκά κράτη, δεν μπορούν να λειτουργήσουν*».

Το δοκίμιο «Ηρθε το αύριο ή ακόμα; Πώς η πανδημία αλλάζει την Ευρώπη» του Ιβαν Κράστεφ

ΓΝΩΜΗ

Η ΔΙΔΑΧΗ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ

ΤΟΥ ΛΕΥΤΕΡΗ ΚΟΥΣΟΥΛΗ

Οι μέρες είναι διδακτικές. Κάθε συνάντηση, μια μελέτη επί του πεδίου. Κάθε συνομιλία, μια γνωριμία με αυτό που ονομάζουμε ελληνική κοινωνία. Η COVID-19 φέρνει ανησυχία, αμφιβολία, σύγχυση, άγχος, άρνηση και φόβο.

Τρίτη βράδυ. Γύρω στα 30 ο οδηγός του ταξί. Νίκος, οι μασκοφορεμένοι γύρω μας, στα πεζοδρόμια, στα αυτοκίνητα, στα λεωφορεία, δίνουν στον Νίκο εύκολη την αφορμή. Το ταξίδι μικρό, αλλά όχι σύντομο. Μέχρι να φθάσουμε στα όρια Νέου Ηρακλείου - Καλογρέζας, ο Νίκος έχει χρόνο να μας μιλήσει. Με την αγωνία του υπαρκτή να ακουστεί, στρέφει σταθερά πίσω το βλέμμα, σε συνοδεία με τα λόγια του.

Νίκος δεν πιστεύει στην COVID-19. Δεν υπάρχει. Διατηρεί μια επιφύλαξη, που βρίσκεται περισσότερο στο ύψος και στην ένταση της φωνής παρά στο περιεχόμενο της θέσης. Τον απασχολεί η πειστικότητα του, δεν τον εμποδίζει όμως και δεν τον συγκρατεί. Είναι βέβαιος. Λα όσα βλέπει, ακούει και μαθαίνει είναι κατασκευασμένα. Οι εικόνες από την Ιταλία σκηνοθετημένες. Οι νεκροί εξαγορασμένα δηλωμένοι. Επικαλείται μαρτυρίες για το τελευταίο. Το άκουσε από φίλο του, που το άκουσε να συμβαίνει κάπου στην επαρχία.

Λα γίνονται για να μας ελέγξουν. Να φοβηθούμε, να χάσουμε τη φωνή μας, να μην έχουμε πίστη και δύναμη. Νίκος είναι χριστιανός. Επιμένει στην ορθόδοξη πίστη του. Απειλείται, είναι βέβαιος. Δυνάμει που δεν γνωρίζει σχεδιάζουν τον έλεγχο των ανθρώπων. Το εμβόλιο θα κυκλοφορήσει στο αίμα μας, θα μας ορίσει. Αρνείται, αυτό αρνείται να το δεχθεί. Συνεχίζει ο Νίκος, με το βλέμμα επίμονα στρεφόμενο πίσω, περιμένοντας μια συμφωνία, μια συναίνεση στους φόβους του. Να μην είναι αλλού, να μην είναι μόνος.

Ως άλλος φιλόσοφος – το σημειώνω με σεβασμό – αναρωτιέται για το παρελθόν. Έχει αμφιβολία για την Ιστορία, τα γεγονότα, την αλήθεια της μεταφοράς τους. Τι μπορούμε να ξέρουμε, αφού δεν τα ζήσαμε; Οι σύντομες διακοπές που προκαλούν οι ερωτήσεις μας είναι έμπνευση για τον Νίκο. Όχι, δεν θα πεισθεί, όχι, δεν μπορεί να είναι έτσι.

Το νήμα της διαδρομής μαζεύεται. Φθάνει η ώρα της αποβίβασης. Νίκος ξεχνάει τον μόλις αγωνιώδη εαυτό του και τον πολλαπλασιάζει με την αναφορά του στο σήμερα. Μας περιγράφει την καθημερινή του ζωή, τις δυσκολίες, παρά την πολύωρη εργασία του, να ανταποκριθεί στις ανάγκες του. Έχει δύο παιδιά ο Νίκος.

Τον ακούμε που πάσχει. Λίγο πριν από το τέλος της διαδρομής, ανακεφαλαιώνει καταλυτικά τη διδασχά του. «Δεν έχω καθόλου ελεύθερο χρόνο» μας λέει απεγνωσμένα. Ανταλλάξαμε ευχές, καθώς το βράδυ της περασμένης Τρίτης γύριζε η μέρα.

Ο κ. Λευτέρης Κουσοούλης είναι πολιτικός επιστήμονας.

«Η ΝΕΑ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ ΣΤΗΝ ΕΕ»

«Οι Ευρωπαίοι κατάλαβαν πόσο μόνοι τους είναι στον κόσμο»

Έχουν γραφτεί πάρα πολλά για τον τρόπο με τον οποίο οι εξελίξεις που πυροδοτεί ο κορωνοϊός θα επηρεάσουν την Ευρωπαϊκή Ένωση. Υπάρχει άραγε η πιθανότητα η ΕΕ να εκμεταλλευτεί αυτή τη συγκυρία ώστε να μπορέσει να προωθήσει ευρύτερη στρατηγική αυτονομία αλλά και ολοκλήρωση; «Η αλήθεια είναι ότι στην αρχή της πανδημίας δεν ήταν λίγοι εκείνοι που κατηγορήσαν την ΕΕ ότι δεν συμπαραστάθηκε στα κράτη-μέλη της. Ωστόσο, σε μια έρευνα του ECFR, ενώ πολλοί ευρωπαίοι πολίτες εξέφραζαν το παράπονό τους, παράλληλα το 70% αυτών τόνισε ότι χρειαζόμαστε περισσότερη συνεργασία σε ευρωπαϊκό επίπεδο».

Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον αυτό το στοιχείο. «Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, οι Ευρωπαίοι κατάλαβαν πόσο μόνοι τους είναι στον κόσμο. Ως αποτέλεσμα της κρίσης αυτής, η εικόνα των Ηνωμένων Πολιτειών στην ορώπη χειροτέρευσε δραματικά. Πρόκειται για δραματική μεταβολή που υπερβαίνει την παρουσία του προέδρου Τραμπ. Οι Ευρωπαίοι», λέει ο κ. Κράστεφ, «βλέπουν ότι η μερική είναι μια πολωμένη κοινωνία, πολύ πιο εσωστρεφής, και συμπεραίνουν ότι δεν μπορούν πλέον να εξαρτώνται από τις ΗΠΑ. Ψέχησαν επίσης οι αρνητικές απόψεις για την Κίνα. Ο λόγος ήταν ότι η Κίνα εμφανίζεται πολύ πιο επιθετική, πιέζει, ακολουθεί μια πιο κλασική πολιτική ισχύος, ζητώντας από ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να εκθειάσουν την πολιτική της στην αντιμετώπιση του κορωνοϊού».

«Να προσθέσετε σε αυτό τον εντεινόμενο σινοαμερικανικό ανταγωνισμό, ο μόνος δρόμος για τους Ευρωπαίους να μείνουν στο παιχνίδι και να έχουν επιρροή στον κόσμο είναι να ενδυναμώσουν την ΕΕ. Σε αυτό το σημείο κουμπώνει η στρατηγική αυτονομία. Η ΕΕ και άνθρωποι που δεν είναι τόσο υποστηρικτικοί των Βρυξελλών και στηρίζουν την εθνική κυριαρχία αντιλαμβάνονται ότι αν οι Βρυξέλλες αποδυναμωθούν, τότε το ευρωπαϊκό σχέδιο θα καταρρεύσει και τα μικρά ευρωπαϊκά κράτη δεν θα έχουν τύχη. «Να αποτινάξω επίσης», καταλήγει, «κάτι που θα ονόμαζα ευρωπαϊκό προοδευτικό προστατευτισμό. Η κρίση είναι μια κρίση που πιέζει τις κυβερνήσεις να συνεργαστούν πολύ περισσότερο από ό,τι στη χρηματοπιστωτική κρίση ή στο Προσφυγικό. Η αναδεικνύεται ως η βασική επιλογή. Τέλος, οι Ευρωπαίοι καταλαβαίνουν ότι δεν μπορούν να αλλάξουν τους υπόλοιπους και ίσως πρέπει να μεταφράσουν τις αξίες τους σε ισχύ, όπως π.χ. μέσα από την επιβολή φορολογίας σε θέματα όπως η κλιματική αλλαγή για να προστατεύσουν την εσωτερική αγορά. Ο ευρωπαϊκός προοδευτικός προστατευτισμός αποτελεί τη νέα συναίνεση στην ΕΕ. Και ας μην ξεχνάμε στο σημείο αυτό το Ταμείο Ανάκαμψης που αποτελεί ένα είδος αμοιβαιοποίησης του χρέους και το γεγονός ότι αυτό συνέβη λόγω μιας μείζονος σημασίας αλλαγής στη στάση της Γερμανίας».

καθεστώτα δεν τα κατάφεραν, ενώ την ίδια στιγμή δημοκρατίες όπως η Δανία, η Φινλανδία και η Γερμανία αντιμετώπισαν καλά την κατάσταση» λέει.

Τα κράτη και η σημασία της εμπιστοσύνης

Κατά τον συνομιλητή μας, υπάρχει μια σειρά παραγόντων που εξηγούν καλύτερα, πέραν της φύσης ενός καθεστώτος, γιατί μια χώρα διαχειρίζεται καλύτερα την πανδημία. «Ο πρώτος παράγοντας», υπογραμμίζει, «είναι το γενικότερο επίπεδο κοινωνικής εμπιστοσύνης. Η Κίνα είναι μεν αυταρχικό καθεστώς, αλλά η μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού εμπιστεύεται την κυβέρνηση. Η εμπιστοσύνη συνιστά κρίσιμο μέγεθος, διότι οι πολίτες πρέπει να ακολουθήσουν τους κανόνες που ορίζει η κυβέρνηση. Ο δεύτερος παράγοντας είναι οι δυνατότητες του κράτους και αυτό δεν αφορά απλώς πόσο πλούσια είναι μια χώρα, αλλά ίσως πόσο ικανή είναι να επικοινωνήσει το μήνυμά της. Νομίζω δε ότι όσο πιο αποκεντρωμένη είναι η εξουσία, ιδιαίτερα σε ομοσπονδιακά κράτη όπως η Γερμανία, τόσο καλύτερα ένα κράτος δρα, διότι μπορεί να λαμβάνει αποφάσεις σε περιφερειακό επίπεδο. Πίσω, τα μικρότερα κράτη, όπως η Δανία, έχουν καλύτερη δυνατότητα αντίδρασης. Ο τρίτος παράγοντας», τονίζει, «που εξηγεί για ποιον λόγο ορισμένα ασιατικά κράτη τα πηγαίνουν πολύ καλά ανεξάρτητα αν είναι δημοκρατίες, όπως η Ταϊβάν ή η Νότια Κορέα, ή αυταρχικά καθεστώτα, είναι ότι διαθέτουν προηγούμενη εμπειρία από πανδημικές κρίσεις. Και αναφέρομαι στην εμπειρία του SARS».

«Όσο πιο αποκεντρωμένη είναι η εξουσία, ιδιαίτερα σε ομοσπονδιακά κράτη όπως η Γερμανία, τόσο καλύτερα ένα κράτος δρα, διότι μπορεί να λαμβάνει αποφάσεις σε περιφερειακό επίπεδο» αναφέρει για την αντιμετώπιση της πανδημίας ο Ιβαν Κράστεφ